

Ivana Ivanić*

Ema Durić

Filozofski fakultet

Univerzitet u Novom Sadu

UDK: 371.671:811.135.1'243

DOI: 10.19090/gff.2022.2.113-135

Originalni naučni rad

ELEMENTI RUMUNSKKE KULTURE U UDŽBENICIMA RUMUNSKOG JEZIKA KAO STRANOG JEZIKA

Nastava rumunskog kao stranog jezika je u Srbiji, ali i u celom svetu, u toku poslednje decenije doživela potpuni preobražaj. Sve je više dostupnog materijala koji se može koristiti kao primarno ili sekundarno sredstvo u nastavi rumunskog jezika. S druge strane, sve je manji broj radova koji se bave analizom sadržaja udžbenika na rumunskom jeziku. Stoga je predmet ovog rada analiza sadržaja i procena zastupljenosti elemenata kulture u udžbenicima za učenje rumunskog jezika kao stranog. Metodoma analize sadržaja želeli smo da pokažemo u kojoj meri su elementi kulture – znamenitosti, turizam, obrazovanje, umetnost, tradicija i sport – zastupljeni i na koji način su u udžbenicima predstavljeni. Za potrebe rada analizirali smo šest udžbenika koji se koriste u nastavi rumunskog jezika kao stranog na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Neophodno je bilo uzeti u obzir sve kategorije kako bi se moglo doći do zaključka koje kategorije su više ili manje zastupljene (po sadržini i po formi) u ukupnom pregledu, ali i posmatrajući i svaki udžbenik ponaosob. Budući da je ovo prvo istraživanje ovog tipa u Srbiji, koje se odnosi na zastupljenost elemenata kulture u udžbenicima rumunskog jezika kao stranog, osnovni cilj je poboljšanje kvaliteta učenja rumunskog jezika kao stranog, analiza dobijenih rezultata, kao i mogućnost postavljanja hipoteza i usmeravanja nastave ka kulturnoj validaciji i inkorporiranosti elemenata kulture u jezik. Sve navedeno svakako doprinosi interkulturalnoj kompetenciji studenata.

Ključne reči: elementi rumunske kulture, rumunski jezik kao strani, interkulturalne kompetencije.

Poslednjih godina su u nastavi jezika i metodologiji izrade (e-)udžbenika prisutni različiti metodološki aspekti i vidici. Svedoci smo promena, pre svega u ambijentu, odnosno prostoru u kojem se nastava odvija; u motivaciji studenata prilikom učenja stranog jezika, ali i u koncepciji podučavanja jezika, ne kao izolovanog aspekta veštine sporazumevanja već razumevanja naroda čiji se jezik

---

* ivana.ivanic@ff.uns.ac.rs

izučava. Učenje jezika samo po sebi i savladavanje parcijalnih ciljeva – koji svakako i dalje čine deo tog iskustva – nisu više krajnji cilj nastave stranih jezika, već sada govorimo o potrebi povezivanja učenja jezika sa poreklom i življenjem, kao svojevrsnoj potrebi za povezivanjem forme i suštine. Kultura jednog naroda sadržana je u jeziku kao najmoćnijem sredstvu spoznavanja i razumevanja sveta, ali i sredstvu komuniciranja, neophodnom za izražavanje želja i potreba. Jezik predstavlja složen fenomen i ne čine ga samo reči i slova, glasovi i pravila sa kojima se učenik/student susreće već na prvim časovima učenja stranog jezika. Jezik nudi mnogo više od toga – identitet, pripadnost, kulturu, način života, tradiciju, običaje. Jezik predstavlja sveukupnost ljudskog iskustva u jednoj zemlji i jednom narodu, koji je naposljetku obojen ličnim iskustvom i osobenostima govornika koji dati jezik uči i usvaja, čineći iskustvo učenja dubljim, značajnijim i smislenijim. S tim u vezi, predmet rada je analiza sadržaja i procena zastupljenosti elemenata kulture u udžbenicima za učenje rumunskog jezika kao stranog na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu. Kao jezik koji nije rasprostranjen poput popularnih svetskih jezika, ili njemu srodnih romanskih jezika kao što su italijanski i španski, rumunski jezik ima nešto više prepreka pri samom predstavljanju jezika, a ključnu ulogu u ostvarivanju ovog zadatka ima sam nastavnik.

1. TEORIJSKI OSVRT O JEZIKU I KULTURI

Učenje jezika kao proces podrazumeva višeslojnu strukturu koja na različite načine dovodi do obogaćivanja korpusa znanja učenika u lingvističkom i kulturološkom smislu. Kako se u nastavi jezika izmeštamo i fokusiramo na određene i donekle izolovane aspekte jezika – usvajanje vokabulara, savladavanje gramatičkih koncepata i pravila, uvežbavanje sposobnosti izražavanja na datom jeziku (pismeno i usmeno), mogli bismo pretpostaviti da je istovetno izmeštanje i sa nekim drugim aspektima jezika takođe moguće. Moglo bi se govoriti izolovano o kulturi jednog jezika, o istoriji, geografskom položaju i rasprostranjenosti jezika, društvenom raslojavanju jezika, umetnosti koja se izražava kroz jezik i sl. Učenje stranog jezika predstavlja proces koji se zapravo odnosi na spajanje kulture i jezika, podrazumeva višeslojan i interaktivan odnos pre svega okruženja i govornika datog jezika, u kom se prepliću kontekst i uslovi razvitka jednog jezika, kao i osobina govornika koji jezik usvajaju i adaptiraju datom kulturološkom okviru. Ako govorimo o motivaciji da se jezik “savlada”, moramo sagledati sve na šta bi se to *savladavanje* odnosilo – mentalitet, kulturu, istoriju i tradiciju jednog jezika i naroda. Neizostavan deo celine jeste i osećaj pripadnosti jednog grupi govornika, kulturnom identitetu i vrednostima, koji dolazi sa poistovećivanjem u procesu

učenja i usvajanja jezika, ali i upoređivanjem specifičnosti maternjeg jezika i kulture sa onim osobinama koje prihvatamo kroz učenje drugog, odnosno stranog jezika, u naš repertoar ponašanja i navika.

Nakon što je iskusio drugu kulturu i njen jezik, pojedinac ima potencijal za potpuniji i efikasniji odnos sa drugima. Ove mogućnosti važe u slučaju dodira sa drugim kulturama i drugim supkulturama unutar sopstvene opšte kulture. U ovom pogledu ne treba gubiti iz vida činjenicu da kultura u izvesnoj meri ima različite nivoe i različite komponente baš kao i jezik. Svaki pojedinac govori ideolekt dijalekta u okviru svoje jezičke grupe. U tom smislu, svako od nas funkcioniše prema sopstvenom jedinstvenom kulturnom obrascu, kao i unutar supkulturne grupe i u opštoj kulturnoj, društvenoj grupi (Chastain, 1976: 9).

Opet, jezik ne postoji odvojeno od kulture, odnosno od društveno nasleđenog skupa praksi i verovanja koji određuje teksturu naših života; Podrazumeva se da je sam sadržaj jezika usko povezan sa kulturom (Sapir, 1921: 100).

Potrebno je izdvojiti i definisati činioce koji su važni za proces usvajanja stranog jezika, prevashodno međuticaj kulture i jezika, budući da kultura u različitim društvima može imati različito značenje. U antropološkom smislu, kultura – koja se često označava kao „kultura sa malim k” – obuhvata „život stanovništva”, odnosno način na koji ljudi žive i najčešća je kao osnov za odabir kulturnih sadržaja za nastavu stranog jezika (Chastain, 1976: 388). Druga definicija kulture fokusira se na glavne produkte i doprinose društva uopšte ili istaknutih pojedinaca u tom društvu. Po shvatanju ove teorije – koja se često naziva „kultura sa velikim K” – učenici i/ili studenti proučavaju ekonomsku, društvenu i političku istoriju i značajne političare, heroje, pisce, umetnike i sl. iz zemlje jezika koji uče (Chastain, 1976: 388). Kultura se doživljava i kao kontekst (Geertz, 1993: 14), ali i kao civilizacija, a postoje definicije u kojima se ti pojmovi izjednačavaju.

Sa ovog stanovišta kultura bi se mogla odrediti kao, u suštini, zbir različitih normi ponašanja, verovanja, načina opštenja, sistema vrednosti – svih onih istorijski izraslih eksplicitnih i implicitnih životnih obrazaca koji u svako vreme deluju kao potencijalni vodiči u delatnostima i ponašanju ljudi kao članova društvenih zajednica, ulazeći u temelje njihovih institucija i njihovog pogleda na svet (Bugarski, 2005: 15).

Kluckhohn je uspeo da definiše kulturu kao: (1) „ukupni način života jednog naroda”; (2) „društveno nasleđe koje pojedinac stiče od svoje

grupe”; (3) „način razmišljanja, osećanja i verovanja”; (4) „apstrakcija od ponašanja”; (5) teorija antropologa o načinu na koji se grupa ljudi zapravo ponaša; (6) „skladište udruženog učenja”; (7) “skup standardizovanih orijentacija na probleme koji se ponavljaju”; (8) „naučeno ponašanje”; (9) mehanizam za normativno regulisanje ponašanja; (10) „skup tehnika za prilagođavanje kako spoljašnjem okruženju tako i drugim ljudima”; (11) “talog istorije” (Geertz, 1993: 4).

Opšte objašnjenje pojma kulture može se posmatrati kroz raslojavanje i višeznačnost, što nas navodi na pomisao da su doprinosi kulture svestrani, da zavise od ljudskog faktora i od svake ljudske tvorevine koja nezavisno od domena kulture, što svakako pripada ukupnom kulturnom dijapazonu jednog naroda. Običaji, uverenja, predrasude, lična i društvena očekivanja, komunikacioni obrasci i konvencije – sve navedeno takođe nalazi mesto u *kulturnoj lepezi*, a svaka od ovih stavki može biti i najčešće isključivo jeste manifestovana kroz jezik. Već sada se direktno nazire tendencija ka posmatranju jezika kao neodvojivog od kulture. U literaturi je moguće pronaći različite podele i kategorije na osnovu kojih su kultura i jezik višestruko vezani. Kramš izdvaja tri kategorije u knjizi *Jezik i kultura* (1998). U prvoj se ističe da *jezik izražava kulturnu stvarnost*, podrazumevajući taj odnos kao zajedničko iskustvo ljudi opisano rečima, u vidu stavova, ideja, mišljenja i činjenica. Druga podela odnosi se na *ostvarivanje kulturne stvarnosti kroz jezik*, jer se, pored izražavanja iskustva kroz jezik, iskustva i stvaraju, odnosno generišu. U trećoj podeli vidimo *jezik kao simbol kulturne stvarnosti*, pre svega jer govornici datog jezika isti doživljavaju kao simbol društvenog statusa i identiteta (Kramsch, 1988: 17).

Sva je kultura stvorena zahvaljujući jeziku, kroz jezik, a u velikoj meri i u jeziku; a kako nas opominje Edvard Sapir, vrata svake kulture otvaraju se ključem njenog jezika. Ovo pak znači da jezik nije samo statički referentni okvir kulture, sistem za njenu interpretaciju, nego i njen dinamički konstitutivni princip. Na taj način naš doživljaj sveta je uslovljen kulturom, dok je ona sama uveliko profilisana jezikom. Sa svoje strane, kao preduslov i tvoritelj kulture, jezik se oblikuje upravo po meri njenih potreba i mogućnosti. Tako kultura i jezik u stalnom sadejstvu formiraju i menjaju svet u kojem žive ljudske zajednice, i sami se izgrađujući u tom procesu (Bugarski, 2005: 17).

Nakon samo nekoliko teorijskih osvrtâ, nameće se neodređen odgovor na pitanje – da li govorimo o dva odvojena procesa, kulturi i jeziku, ili

podrazumevamo da jedan proističe iz drugog? Objektivno posmatrano, reč je o dva odvojena procesa, iako u radovima postoje poistovećivanja, ali to poistovećivanje nema za svrhu simplifikaciju odnosa jezik–kultura. Naprotiv, odnos tim dobija novu dimenziju i složeniju konceptualizaciju, kako jezik zapravo proističe iz kulture jednog naroda, ali i utiče na formiranje, formulisanje i artikulaciju elemenata kulture.

Istina je da je jezik u suštini savršeno sredstvo izražavanja i komunikacije među svim ljudima. Od svih aspekata kulture, s pravom se pretpostavlja da je jezik prvi dobio visoko razvijenu formu i da je njegovo suštinsko savršenstvo preduslov za razvoj kulture u celini; Sadržaj svake kulture je izražen na njenom jeziku i nema jezičkih materijala, bilo da se radi o sadržaju ili formi, za koje se smatra da ne simbolizuju stvarna značenja, kakav god da je stav onih koji pripadaju drugim kulturama; Poslovice, lekovite formule, standardizovane molitve, narodne priče, standardizovani govori, tekstovi pesama, rodoslovi su neki od očiglednih oblika koje jezik preuzima kao instrument za očuvanje kulture (Sapir, 1958: 1; 18).

Dalje, nameće se i odnos kulture i nastave jezika. Koliko su elementi kulture zastupljeni u nastavi jezika? Da li je kultura adekvatno zastupljena u udžbenicima za učenje stranog jezika? Koja je pozicija nastavnika stranog jezika u ovom odnosu? Ovo su samo neke od dilema i potencijalnih tema za istraživanje. Svrha prisutnosti *elemenata kulture* ima za cilj prvenstveno bolje razumevanje i poznavanje kulture i jezika koji učimo. Kroz upoređivanje različitih elemenata kulture dvaju naroda i dva jezika takođe se razvija viši stepen tolerancije, spoznaje i razumevanja oba navedena područja. Na taj način postaje moguće razumevanje konotacija reči i osnova izražavanja koje je to tada, pre učenja stranog jezika, bilo nepojmljivo (Chastain, 1976: 6).

Na osnovu ličog iskustva u svojoj kulturi (ili kombinaciji kultura), ljudi organizuju znanje o svetu i koriste to znanje da predvide interpretacije i odnose u vezi sa svim novim informacijama, događajima i iskustvima koja su pred njima. Opšte strukture očekivanja, uspostavljene u ljudskim umovima zahvaljujući uticaju kulture u kojoj žive, nazivaju se okviri ili šeme (Kramsch, 1998: 43).

Upotreba jezika je kulturni čin ne samo zato što odražava načine na koje jedan pojedinac deluje na drugog pojedinca kroz govorne radnje kao što su zahvaljivanje, pozdravljanje i davanje komplimenta, koje se na različite načine ostvaruju u različitim kulturama. Upotreba jezika je kulturni čin, jer

njegovi korisnici zajedno konstruišu baš te društvene uloge koje ih definišu kao članove diskursne zajednice (Kramsch, 1998: 50).

Uloga profesora u procesu učenja jezika između dve kulture je posrednička. Njegov metod rada podrazumeva predstavljanje kulture jezika koji se uči na jeziku koji je učenicima poznat – dakle, prva tranzicija iz “stranog” u “blisko”, odatle počevši sa upoređivanjem i, u krajnjoj liniji, poistovećivanjem sa kulturnim specifičnostima drugog jezika i naroda.¹ Do poistovećivanja se ne stiže odmah, niti jednom univerzalnom metodom, pre svega zato što se motivacija i grupe učenika za učenje stranog jezika razlikuju, ali se takođe razlikuje i spremnost nastavnika (koja je takođe podložna različitim kulturološkim uticajima). Poželjno je da profesor proširuje svoje iskustvo, znanje i doživljaj stranog jezika koji predaje daljim informisanjem i obogaćivanjem korpusa znanja, daljim usavršavanjem, pronalaženjem i/ili osmišljavanjem novih metodoloških okvira korisnih za interkulturalnu nastavu. Sposobnost usvajanja drugog (stranog) jezika i razumevanja druge kulture, uz zadržavanje vrednosti sopstvene, predstavlja aspekt opštije sposobnosti posredovanja između nekoliko jezika i kultura, koja se naziva međukulturalna (kroskulturalna), interkulturalna ili multikulturalna komunikacija (Kramsch, 1998: 95).

Uloga nastavnika je senzitivna i u metodološkom smislu. Potrebno je pronaći adekvatan način i resurse koji omogućavaju uspešnu implementaciju elemenata kulture u nastavi jezika. Posebno treba imati u vidu period ekspanzije onlajn nastave tokom protekle dve godine i veliki broj različitih načina koji bi potencijalno mogli olakšati ovakav način rada. Navešćemo upotrebu video-materijala i upotrebu novih tehnologija u nastavi² (onlajn platforme za učenje

---

¹ Više o aspektima kulture u nastavi jezika u: Barbu 2019; Braović Plavša and Bojčić, 2018; Moreno and Maričić, 2015; Momčilović 2013; Tomalin and Stemleski, 2013; Vujović 2007; Wittgenstein 1998).

² Više o inovacijama i novim tehnologijama u nastavi rumunskog jezika kao stranog i maternjeg u: Grujić, Janjić and Krneta, 2016; Ivanić 2020; Ivanić and Spariosu 2020; Ivanić, Spariosu, i Vintila 2018, 2019; Janjic 2017, 2015a, 2015b; Janjić, Petković and Grujić 2015; Janjić, Petković and Popović, 2016; Janjić and Popović 2015a, 2015b, Janjic and Badesku 2012, Janjic and Sabo, 2012, Janjić and Spariosu 2015, 2016; Janjić, Usulesku-Miličić i Spariosu 2012, 2013, 2014; Janjic and Ursulesku 2014; Popović and Janjic 2012, Rajović, Petković, and Ivanić 2018; Sabo and Janjic, 2012; Spariosu 2014; Spariosu, Ursulescu-Miličić, and Janjić 2013.

jezika, internet baze, video-audio materijal, radionice, čet-rums (eng. *chat rooms*), prezentacije), ali i organizovanje radionica sa maternjim govornicima stranog jezika s osvrtnom na kulturu (običaje, navike, tradiciju, stavove, umetnost i sl.). Kritički pristup je svakako nešto što se ne treba izgubiti iz vida i u ovom delu nastavnog procesa. Uključivanje elemenata kulture u nastavu jezika prvenstveno je moguće zahvaljujući korišćenju udžbenika, radnih listova, priručnika i rečnika koji sadrže ove elemente u svom planu i programu (lekcijama, vežbama, testovima). Potrebno je insistirati i uticati na integrisanost pomenutih elemenata u nastavi i nastavnom materijalu u slučaju da ih osnovni nastavni materijal uopšte ne sadrži ili ne sadrži u zadovoljavajućoj meri.

Kulturne navike su kao jezičke veštine: izvorni govornik funkcioniše unutar sistema navika na podsvesnom nivou. Neki od fundamentalnih faktora koji izazivaju podsvesni odgovor moraju biti osvešćeni, kako bi učenici počeli da shvataju sopstvene kulturne vrednosti i vrednosti govornika stranog jezika; Kultura je toliko složena da se od učenika ne može očekivati da apsorbuju sveukupnost zavičajnih kulturnih navika, ali treba da se upoznaju sa onim aspektima koji su najvažniji u razumevanju ljudi i njihovog načina života. U kojoj meri učenici žele da se upoznaju sa drugom kulturom u velikoj meri zavisi od učenika (Chastain, 1976: 384).

2. ANALIZA KORPUSA I DISKUSIJA

Analizom šest udžbenika koji se koriste u nastavi rumunskog jezika kao stranog na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu i procenom zastupljenosti elemenata kulture u njima želeli smo da pokažemo u kojoj meri su elementi kulture – *znamenitosti, turizam, obrazovanje, umetnost, tradicija i sport* zastupljeni i na koji način su u udžbenicima predstavljeni. Sprovedeno je i istraživanje o formi i sadržini elemenata kulture u kontekstu učenja rumunskog kao stranog jezika, a podaci su prikupljeni iz sledećih udžbenika:

- *Limba română – Manual pentru studenți străini, Anul pregătitor – Semestrul I*, (Editura Universității din București, 2003) (u daljem tekstu *LR Manual*)
- *RLS Româna ca limbă străină, Caiete didactice, A1+* (Editura Casa Cărții de Știință, 2012) (u daljem tekstu *RLS A1+*)
- *Manual de limba româna ca limbă străină (RLS) A1–A2* (Editura Casa Cărții de Știință) (u daljem tekstu *RLS A1–A2*)

- Puls – Manual de limba română pentru străini, Curs A1–A2 (POLIROM, 2012) (u daljem tekstu *Puls A1–A2*)
- Cours de langue roumaine (Editura didactică și pedagogică București – 1978) (u daljem tekstu *Cours de LR*)
- Limba română pentru străini nivel A1–A2 (Editura Eurodidactica, Otopeni 2020) (u daljem tekstu *LR străini*)

Navedeni udžbenici analizirani su istovetnim pristupom. Svi prikupljeni podaci sistematično su svrstavani u kategorije na osnovu učestalosti pojavljivanja u određenom obliku kroz različite tipove zadataka i lekcije, kako bi se na osnovu toga napravilo poređenje i stvorila slika o sveukupnoj zastupljenosti elemenata kulture u nastavnom materijalu. U obzir su dolazili sledeći podaci: imena poznatih ličnosti (sportista, umetnika, istorijskih ličnosti), znamenitosti u Rumuniji (istorijskih zdanja, spomenika, ulica i sl.), tradicija i običaja koji su u vezi tradicijom (nacionalna kuhinja, način života, verovanja i sl.), najpoznatije turističke destinacije (letovališta, hoteli, prirodna bogatstva i sl.). U obzir su uzete i pojedine izreke, citati i narodne pesme kao direktan umetnički izraz koji predstavlja deo usmene i pismene kulture rumunskog naroda. U *Tabeli 1.* predstavljen je korpus i dati su brojevi strana na kojima su zabeleženi elementi kulture. Korpus čine sve kategorije na osnovu učestalosti pojavljivanja i svi načini na koji su relevantni elementi prikazani u gorepomenutim udžbenicima. O samim kategorijama i selekciji će biti reči dalje u radu.

Tabela 1. Zbirni spisak kategorija forme i sadržine elemenata kulture iz udžbenika rumunskog jezika

Kulturni elementi po kategorijama sadržine**Znamenitosti**

(LR Manual:40), (LR Manual:61), (LR Manual:122), (RLS A1+:12), (RLS A1+:43), (RLS A1+:84), (RLS A1+:128), (RLS A1+:130), (RLS A1+:131), (RLS A1+:133), (RLS A1+:153), (RLS A1-A2:40), (RLS A1-A2:68), (RLS A1-A2:104), (RLS A1-A2:132), (RLS A1-A2:132), (RLS A1-A2:145), (RLS A1-A2:182), (RLS A1-A2:182), (RLS A1-A2:183), (RLS A1-A2:233), (RLS A1-A2:234), (RLS A1-A2:235), (RLS A1-A2:239), (RLS A1-A2:239), (Puls A1-A2:63), (Puls A1-A2:63), (Puls A1-A2:64), (Puls A1-A2:64), (Puls A1-A2:64), (Puls A1-A2:64), (Puls A1-A2:67), (Puls A1-A2:67), (Puls A1-A2:94), (Cours de LR:71), (Cours de LR:72), (Cours de LR:87), (Cours de LR:181), (Cours de LR:182), (Cours de LR:199), (Cours de LR:203), (Cours de LR:204), (Cours de LR:205), (Cours de LR:206), (Cours de LR:207), (Cours de LR:208), (Cours de LR:209), (Cours de LR:209), (Cours de LR:210), (Cours de LR:211), (Cours de LR:212), (Cours de LR:213), (Cours de LR:214), (Cours de LR:239), (Cours de LR:240), (Cours de LR:254), (Cours de LR:257), (Cours de LR:258), (Cours de LR:259), (Cours de LR:260), (Cours de LR:261), (Cours de LR:274), (Cours de LR:275), (Cours de LR:276), (Cours de LR:338), (Cours de LR:339), (Cours de LR:458), (Cours de LR:459), (LR străini:39), (LR străini:39), (LR străini:39), (LR străini:39), (LR străini:65), (LR străini:65), (LR străini:70), (LR străini:70), (LR străini:77), (LR străini:97)

Turizam

(LR Manual:84), (RLS A1+:37), (RLS A1+:72), (RLS A1+:107), (RLS A1+:123), (RLS A1+:123), (RLS A1+:128), (RLS A1+:130), (RLS A1+:134), (RLS A1-A2:11), (RLS A1-A2:30), (RLS A1-A2:75), (RLS A1-A2:98), (RLS A1-A2:102), (RLS A1-A2:105), (RLS A1-A2:105), (RLS A1-A2:131), (RLS A1-A2:164), (RLS A1-A2:245), (RLS A1-A2:245), (Puls A1-A2:25), (Puls A1-A2:27), (Puls A1-A2:60), (Puls A1-A2:63), (Cours de LR:55), (Cours de LR:146), (Cours de LR:166), (Cours de LR:202), (Cours de LR:241), (Cours de LR:337), (Cours de LR:340), (LR străini:8), (LR străini:39), (LR străini:61), (LR străini:63), (LR străini:69), (LR străini:69), (LR străini:71), (LR străini:121)

Obrazovanje

(RLS A1+:30), (RLS A1+:112), (RLS A1-A2:38), (RLS A1-A2:43), (RLS A1-A2:111), (Puls A1-A2:116), (Cours de LR:1), (LR strāini:74), (LR strāini:84), (LR strāini:142)

Umetnost

(RLS A1+:15), (RLS A1+:15), (RLS A1+:75), (RLS A1+:106), (RLS A1-A2:45), (RLS A1-A2:45), (RLS A1-A2:45), (RLS A1-A2:72), (RLS A1-A2:137), (RLS A1-A2:131), (RLS A1-A2:143), (RLS A1-A2:143), (RLS A1-A2:155), (RLS A1-A2:155), (RLS A1-A2:155), (RLS A1-A2:155), (RLS A1-A2:162), (Puls A1-A2:26), (Puls A1-A2:65), (Puls A1-A2:83), (Puls A1-A2:100), (Puls A1-A2:103), (Puls A1-A2:104), (Puls A1-A2:104), (Cours de LR:86), (Cours de LR:117), (Cours de LR:127), (Cours de LR:129), (Cours de LR:130), (Cours de LR:144), (Cours de LR:163), (Cours de LR:178), (Cours de LR:180), (Cours de LR:198), (Cours de LR:198), (Cours de LR:226), (Cours de LR:235), (Cours de LR:252), (Cours de LR:253), (Cours de LR:269), (Cours de LR:271), (Cours de LR:273), (Cours de LR:285), (Cours de LR:286), (Cours de LR:300), (Cours de LR:302), (Cours de LR:303), (Cours de LR:313), (Cours de LR:313), (Cours de LR:315), (Cours de LR:316), (Cours de LR:328), (Cours de LR:329), (Cours de LR:330), (Cours de LR:332), (Cours de LR:349), (Cours de LR:351), (Cours de LR:352), (Cours de LR:364), (Cours de LR:366), (Cours de LR:368), (Cours de LR:369), (Cours de LR:370), (Cours de LR:371), (Cours de LR:378), (Cours de LR:379), (Cours de LR:381), (Cours de LR:383), (Cours de LR:384), (Cours de LR:392), (Cours de LR:392), (Cours de LR:394), (Cours de LR:397), (Cours de LR:401), (Cours de LR:402), (Cours de LR:403), (Cours de LR:404), (Cours de LR:414), (Cours de LR:414), (Cours de LR:416), (Cours de LR:426), (Cours de LR:426), (Cours de LR:426), (Cours de LR:428), (Cours de LR:437), (Cours de LR:437), (Cours de LR:439), (Cours de LR:441), (Cours de LR:451), (Cours de LR:460), (Cours de LR:469), (Cours de LR:476), (Cours de LR:477), (Cours de LR:478), (Cours de LR:482), (Cours de LR:484), (Cours de LR:486), (Cours de LR:490), (Cours de LR:492), (Cours de LR:493), (Cours de LR:495), (Cours de LR:498), (Cours de LR:500), (Cours de LR:502), (Cours de LR:503), (Cours de LR:504), (Cours de LR:505), (Cours de LR:508), (Cours de LR:510), (Cours de LR:512), (Cours de LR:513), (Cours de LR:515), (Cours de LR:516), (Cours de LR:518), (Cours de LR:520)

Tradicija

(LR Manual:74), (LR Manual:83), (RLS A1+:35), (RLS A1+:49), (RLS A1+:63), (RLS A1+:65), (RLS A1+:96), (RLS A1+:143), (RLS A1+:143), (RLS A1+:145), (RLS A1+:146), (RLS A1+:148), (RLS A1+:149), (RLS A1+:149), (RLS A1+:149), (RLS A1-A2:85), (RLS A1-A2:85), (RLS A1-A2:128), (RLS A1-A2:204), (RLS A1-A2:206), (RLS A1-A2:206), (RLS A1-A2:206), (RLS A1-A2:215), (RLS A1-A2:215), (Puls A1-A2:49), (Puls A1-A2:58), (Puls A1-A2:58), (Puls A1-A2:84), (Puls A1-A2:86), (Puls A1-A2:98), (Puls A1-A2:98), (Cours de LR:127), (Cours de LR:145), (Cours de LR:364), (Cours de LR:418), (Cours de LR:452), (Cours de LR:453), (Cours de LR:454), (Cours de LR:455), (Cours de LR:456), (Cours de LR:457), (Cours de LR:495), (Cours de LR:496), (LR strāini:76), (LR strāini:76), (LR strāini:77), (LR strāini:118), (LR strāini:119), (LR strāini:121), (LR strāini:126), (LR strāini:126), (LR strāini:126), (LR strāini:126), (LR strāini:127), (LR strāini:127), (LR strāini:127), (LR strāini:127), (LR strāini:127), (LR strāini:127), (LR strāini:128), (LR strāini:158), (LR strāini:160)

Sport

(RLS A1+:111), (RLS A1-A2:123), (RLS A1-A2:145), (RLS A1-A2:145), (RLS A1-A2:151), (RLS A1-A2:154), (RLS A1-A2:154), (RLS A1-A2:177), (Cours de LR:288), (Cours de LR:289)

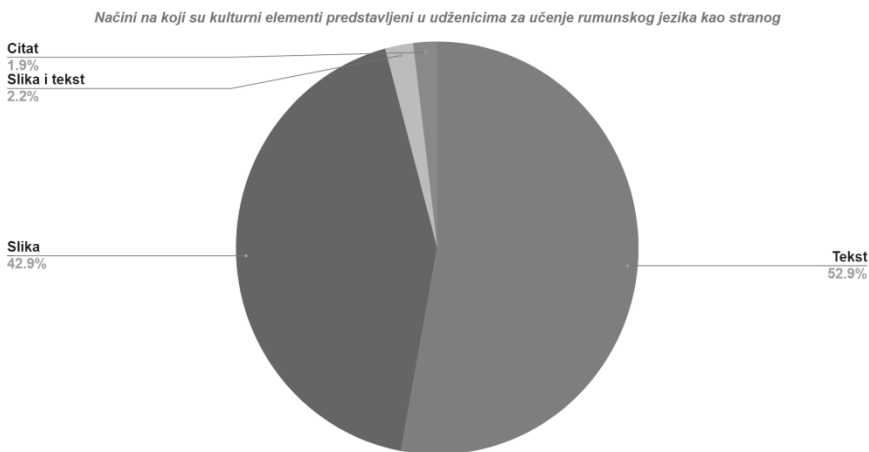
Prilikom istraživanja i beleženja primera primetili smo velike nedoslednosti u načinu predstavljanja. Samim tim, izdvojili smo sledeće kategorije *forme* prikazivanja elemenata kulture u udžbenicima za učenje rumunskog jezika kao stranog:

- *Tekst*
  - *Kraći tekst* – tekst dužine do nekoliko rečenica, kratki informativni tekstovi, kratki dijalozi, opis neke situacije i sl.;
  - *Duži tekst* – tekst duži od pet rečenica, elaborirani dijalozi, složeniji tekstovi, književni odlomci i sl.
- *Slika*
  - *Fotografija* – u boji ili crno-bela, realistične fotografije ili fotogafije dela (slike, plakati i sl.);

- *Ilustracija* – grafička idejna rešenja na različite teme koje su u skladu sa lekcijama (mape, grafikoni, karte i sl.)
- *Slika i tekst* – kombinacija slike i teksta koja bolje opisuje određenu temu.
- *Citat* – izreke, umotvorine, poslovice, kratki citati iz književnosti.

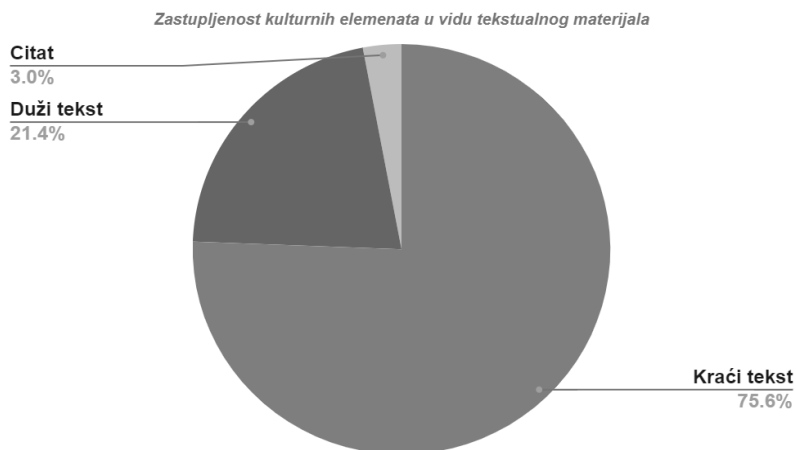
Daljom analizom dobijenih parametara, a nakon analize učestalosti elemenata koji pripadaju datim kategorijama *forme*, dobijeni su sledeći rezultati:

Grafikon 1. Odnos kategorija forme elemenata kulture u udžbenicima rumunskog jezika kao stranog

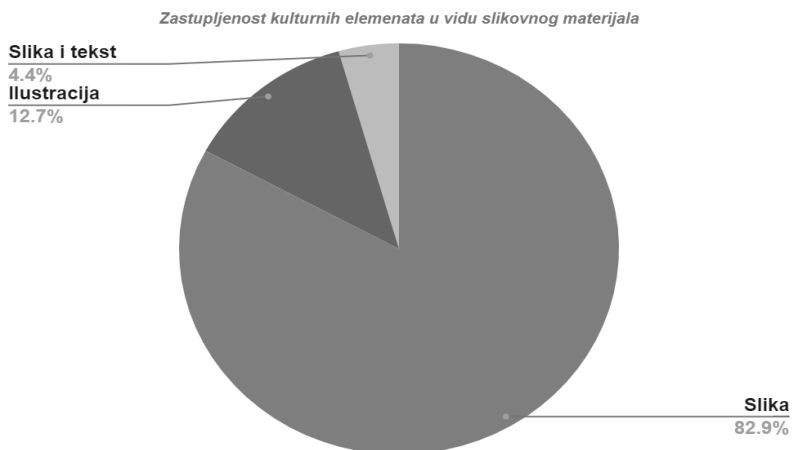
Na osnovu pojedinačnih parametara izraženih u procentima, elementi kulture se najčešće pronalaze u *tekstualnoj formi* (52,9%), najverovatnije zbog jednostavnosti primene (navedena kulturno-relevantna tema bez daljeg elaboriranja) koja samim tim utiče na veću učestalost. Najčešće je reč o *kratkom tekstu* (75,6%), dok su *duži tekst* i *citat* zastupljeni sa 24% (v. Grafikon 2).

Grafikon 3. Odnos potkategorija tekstualne forme elemenata kulture u udžbenicima

U okviru kategorije *Slikovnih formi* (v. Grafikon 4) u udžbenicima je najčešće predstavljena: *slika bez teksta i objašnjenja* (82%), zatim *slika i tekst* (4,4%), kao i *ilustracija* (12,7%).

Grafikon 4. Odnos potkategorija slikovne forme elemenata kulture u udžbenicima

Načini prikazivanja elemenata kulture u udžbenicima za učenje rumunskog jezika kao stranog pokazuju nam da elementi nisu predstavljeni na odgovarajući način, jer je vizualnost vrlo važna za vreme učenja jezika. Ukoliko predstavljamo određeno umetničko delo, nacionalnu kuhinju, najpogodniji način je da se uz tekst

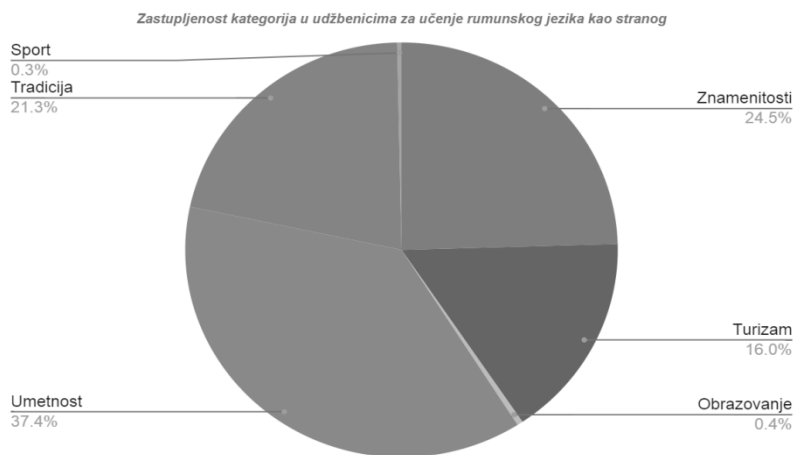
pojavi i fotografija, slika ili ilustracija. Takođe, ukoliko kategoriju *Slika* ne objasnimo, već stavimo u kontekst bez kratkog teksta ili objašnjenja, cilj elemenata kulture u nastavi jezika neće ispuniti očekivanja i potrebe naših studenata. Zato je prilikom kreiranja udžbenika stranog jezika vrlo važno obratiti pažnju na način prikazivanja elemenata kulture – odabrati pravo mesto u udžbeniku i spojiti vizuelno sa njegovim značenjem. Kratki tekstovi (bez slika) su najzastupljeniji zbog jednostavnog sadržaja, datog često u formi kratkog dijaloga ili jednostavnih opisa sa prilagođenim vokabularom (nivo A1–A2).

Nakon prikaza načina različitih elemenata kulture u udžbenicima, potrebno je reći nešto više o samom sadržaju tih elemenata, kako bismo povezali o čemu su to govorile i šta su predstavljale ranije pomenute kategorije kroz tekst i slike. Naime, u udžbenicima za učenje rumunskog jezika kao stranog možemo primetiti slične tendencije u vrsti kulturnog sadržaja koji se prikazuje, svrstane u nekoliko kategorija sadržine:

- *Znamenitosti* – spomenici, građevine, lokaliteti, manastiri i sl.
- *Turizam* – turističke destinacije, hoteli, putevi, mape i sl.
- *Obrazovanje* – fakulteti, škole, studentski život, učenje i sl.
- *Umetnost* – slikarstvo, književnost, film, pozorište i sl.
- *Tradicija* – običaji, navike, pozdravi, kuhinja, izreke i sl.
- *Sport* – sportisti, sportovi, rekreacija, aktivnost i sl.

Pomenute kategorije su višeslojne. Sadržaji određenih kategorija (npr. geografija i turizam) povezani su po sličnosti i relevantnosti sadržaja. Na taj način se broj kategorija redukovao po broju, ali ne i po sadržaju. Na osnovu finalne selekcije kategorija bilo je moguće obraditi sam sadržaj elemenata kulture i ostvariti uvid o njihovoj zastupljenosti u udžbenicima, kao i o njihovom međusobnom odnosu. Ovi rezultati će biti prikazani na sledećim grafikonima.

Grafikon 5. Odnos kategorija sadržine u udžbenicima za učenje rumunskog jezika kao stranog

Po kategorijama sadržine (v. Grafikon 5), nešto dominantnija kategorija u odnosu na *Znamenitosti* (24,5%) i *Tradiciju* (21,3%) jeste *Umetnost* (37,4%), pre svega jer je za potrebe ove analize, kategorija umetnosti sadržala sve vrste umetničkog izražavanja dostupnog u knjigama. Kategorije *Obrazovanje* (0,4%) i *Sport* (0,3%) u ovom pregledu kategorija dobijaju vrlo nizak procenat, te se postavlja pitanje o prividnoj (sve)prisutnosti ovih tema. Neophodno je istaći i da su u nekim udžbenicima – što je prikazano na narednom grafikonu – neke od kategorija sadržine dominantno zastupljene u odnosu na ostale, dok su neke potpuno izostavljene, što svakako doprinosi ukupnim procentima i međudodnosima generalne zastupljenosti (v. Grafikon 6).

Grafikon 6. Odnos zastupljenosti elemenata kulture svih kategorija među udžbenicima

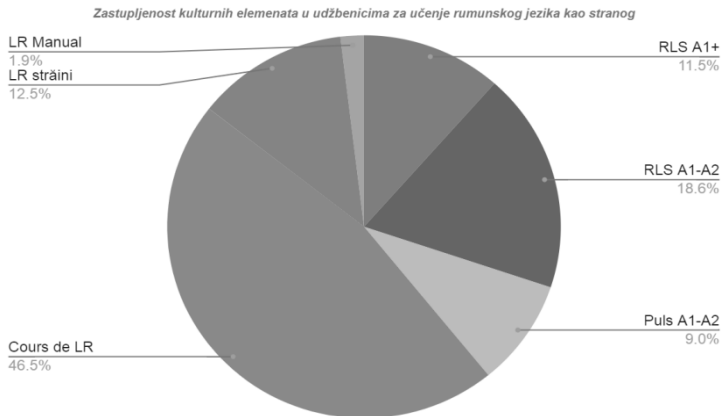

Tabela 2. Zastupljenost kategorija sadržine elemenata kulture u udžbenicima

Znamenitosti	<i>RLS A1+</i>	<i>RLS A1-A2</i>	<i>Puls A1-A2</i>	<i>Cours de LR</i>	<i>LR strâini</i>	<i>LR Manual</i>
	0.19%	0.20%	0.28%	0.23%	0.20%	0.50%
Turizam	<i>RLS A1+</i>	<i>RLS A1-A2</i>	<i>Puls A1-A2</i>	<i>Cours de LR</i>	<i>LR strâini</i>	<i>LR Manual</i>
	0.22%	0.22%	0.18%	0.06%	0.25%	0.16%
Obrazovanje	<i>RLS A1+</i>	<i>RLS A1-A2</i>	<i>Puls A1-A2</i>	<i>Cours de LR</i>	<i>LR strâini</i>	<i>LR Manual</i>
	0.03%	0.05%	0.03%	0%	0.07%	0%
Umetnost	<i>RLS A1+</i>	<i>RLS A1-A2</i>	<i>Puls A1-A2</i>	<i>Cours de LR</i>	<i>LR strâini</i>	<i>LR Manual</i>
	0.11%	0.22%	0.25%	0.60%	0%	0%
Tradicija	<i>RLS A1+</i>	<i>RLS A1-A2</i>	<i>Puls A1-A2</i>	<i>Cours de LR</i>	<i>LR strâini</i>	<i>LR Manual</i>
	0.36%	0.17%	0.25%	0.09%	0.46%	0.33%
Sport	<i>RLS A1+</i>	<i>RLS A1-A2</i>	<i>Puls A1-A2</i>	<i>Cours de LR</i>	<i>LR strâini</i>	<i>LR Manual</i>
	0.03%	0.10%	0%	0.01%	0%	0%

Kada se pomenute kategorije o samom sadržaju elemenata kulture raspodele na materijale koji su činili korpus naše analize, dobijamo nešto jasniji prikaz procenata i pojedinačne zastupljenosti određenih kategorija u nekim od analiziranih udžbenika. Naime, kod prikaza generalne prisutnosti elemenata kulture (svih

kategorija u svim formama) u svakom od analiziranih udžbenika ponaosob, možemo primetiti izvesno neslaganje u procentima. Kao da ne govorimo o istovetnim sredstvima sa istom namenom kakvi su udžbenici za učenje bilo kog stranog jezika (bez obzira na autora i izdavača), a posebno rumunskog kao jezika nacionalne manjine u Vojvodini, gde se on uči i kao maternji, i kao strani, naročito u poređenju sa popularnijim jezicima poput engleskog, nemačkog i sl. Govorimo o nejednakoj raspodeli sadržaja u udžbenicima, različitim fokusima u kontekstu kategorija kulturnog sadržaja, ali i u kontekstu forme u kojoj su oni prikazani u udžbenicima, kao i o potencijalnom favorizovanju ili zanemarivanju određenih kulturnih sadržaja. To sve može biti posledica tehničkih (ne)mogućnosti, (ne)informisanosti i/ili predrasuda.

3. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Na osnovu dobijenih rezultata o zastupljenosti elemenata kulture u udžbenicima za učenje rumunskog jezika kao stranog moguće je izvući nekoliko zaključaka i potencijalnih mogućnosti za unapređivanje statusa “kulture u jeziku”. Dobijeni podaci pokazuju nejednaku rasprostranjenost elemenata u svakoj od kategorija (forma i sadržina). Što se tiče kategorije forme, najznačajnija je zastupljenost elemenata u tekstualnoj formi, prikazanih kao: pomen ličnosti iz domena kulture i javnog života u Rumuniji; članci o lokalitetima; recepti i način pripreme tradicionalnih jela; dijalози u kojima se pominju navike i običaji Rumuna; odlomci iz književnih tekstova i sl. Elementi prikazani u slikovnoj formi su visoko zastupljeni, iako procentualno niže u odnosu na tekstualnu formu. Slikovna forma je podrazumevala: fotografije poznatih ličnosti iz domena kulture i javnog života u Rumuniji; fotografije istorijskih ličnosti; fotografije pejzaža, lokaliteta i prirodnih bogatstava; fotografije grada, sela i načina života u obe sredine; fotografije jela i narodne nošnje i sl. Ako govorimo o potkategorijama u okviru forme, primetna je dominacija fotografije u odnosu na ilustraciju, što može ići u korist jednostavnosti beleženja materijala kamerom u odnosu na grafički dizajn koji bi dosledno oslikavao kulturne elemente tokom lekcija. Što se tiče tekstualne forme i potkategorija, dominantnije je prisustvo kraćeg teksta u odnosu na duži tekst i citata pre svega zbog jednostavnosti izrade kratkih dijaloga na početnim nivoima učenja rumunskog jezika u kom bi se jednostavno pomenuli neki kulturno relevantni pojmovi (umetnost, običaji i sl.). Primetan je nedostatak, izražen u vidu niskog procenta zastupljenosti potkategorije *Slika i tekst*, što govori u prilog nedostatku jezičko-kulturnih situacija u kojima bi se neki fenomeni više približili učeniku pomoću teksta i slike zajedno. Stiče se utisak da su neke od fotografija ili neki

tekstovi nasumično postavljani u udžbenike, van konteksta, bilo da govorimo o jezičkoj ili kulturološkoj situaciji. Na ovo zapažanje bi trebalo usmeriti posebnu pažnju u daljim istraživanjima i sastavljanju materijala za učenje rumunskog jezika kao stranog. Pažnju bi trebalo usmeriti na smislene grafičko-vizuelne materijale kojima bi bio posvećen deo lekcije, uz korišćenje jezika prilagođenog nivou učenja, uz kulturološke elemente i zanimljivosti kojima su dati kontekst, reprezentacija i praktična korist (linkovi, audio-materijali, radionice i sl.). Ne manje bitna stavka tiče se sadržine elemenata kulture u udžbenicima, koja je takođe iznudila nejednake procenete zastupljenosti. Primetne su kategorije koje se, naspram procenta zastupljenosti određenih kategorija, čine zanemarenim. Kategorije *Obrazovanje* i *Sport* nose najniže procenete učestalosti u svakom od udžbenika, dok pojedine kategorije imaju sporadično niske procenete zastupljenosti u određenim udžbenicima ili potpuno izostaju (kategorija *Umetnost*). Ovakav rezultat ne mora biti posledica namernog isključivanja, nego neefikasnog inkorporiranja u nastavni materijal. Stiče se prividan utisak pokrivenosti svih sfera kulture, dok je u realnosti na tim mestima prisutna masovna kultura ili elementi strane kulture. Potrebno je primeniti temeljan pristup, edukacijom o kulturi i pronalaženjem načina za adekvatno i smisljeno uključivanje elemenata kulture u jezik i prvenstveno u udžbenike jezika, koji će na taj način oformiti međuodnos promocije vrednosti i zbližavanja kulture i jezika, a nastavni materijal učiniti zanimljivijim i korisnijim.

Ivana Ivanić, Ema Durić

ELEMENTS OF CULTURE IN ROMANIAN TEXTBOOKS FOR FOREIGN STUDENTS

Summary

The main motivation for this work was to communicate the overall presence of cultural elements in Romanian textbooks for foreign students, which was challenging to begin with. In everyday use of textbooks for language learning, from teacher's or student's point of view, there is no explicit need to change anything except the way in which exercises are placed, what vocabulary is adequate, which verbs are the most frequently used or what is extra challenging and needs to be further explored or explained. From theoretical and practical points of view, there is every need to observe language in its every manifestation, to try and understand the importance of all the elements that language consists of and to perceive or just assume the impact that all of these elements have on the process of language learning. One of these elements is culture. The multilayered influence that culture and language have on each other is briefly mentioned throughout this work, just to ensure the

main understanding and author's motivation for this type of research. What separates this work and findings that possibly changed perception on the importance and frequency of displaying elements of culture in Romanian textbooks for foreign students, is the Romanian language itself and its status, in striving to be something even more than part of one-way experience, as mother tongue and bilingual trait in Voivodina, to be adequately represented in every domain of experience - dominantly in culture, so that it can build bridges with meaning, identity and perception of one "estranged" roman language. It offers so much more than it seems to offer through one language course and textbooks that can do even more for its purpose - to help and maintain positive image, tolerance and acceptance, all combined for one common goal - getting to know the language, culture and Romanian people better.

Keywords: culture, cultural elements, foreign language, romanian language, learning, competence.

LITERATURA

- Barbu, Oana-Luiza. (2019). Aspecte culturale în predarea limbii române că limbă străină. *Buletinul științific al Universității Tehnice de Construcții București*. Seria: Limbi străine și comunicare. Vol. XII, Nr. 1/2019. București: CONSPRESS.
- Braović Plavša, M. i Bojčić, I. (2018). Kultura u nastavi stranoga jezika. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 9 (1), 7-11. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/202069>
- Bugarški, R. (2005). *Jezik i kultura*. Beograd: Čigoja štampa.
- Chastain, K. (1976). *Developing Second-Language Skills: Theory to Practice*. Second edition. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Geertz, C. (1993). *The Interpretation of Cultures - selected essays*. New York: Basic Books, Inc.
- Fernandez Moreno, M. i Maričić, S. (2015) Elementi španske kulture u udžbenicima španskog kao stranog jezika. *Strani jezici na Filozofskom fakultetu: primenjeno lingvistička istraživanja*, 151–168. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Grujić, T., I. Janjić i Krneta, L. (2016). "Textbooks and literature from computer science as educational barriers in the teaching communication." In *eLearning Vision 2020, The 12th International Scientific Conference „eLearning and Software for Education”*, Volume II (81–87). Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Ilić, S. (2020). *Upotreba informacionih tehnologija u nastavi – stavovi i mišljenja*

- Nastavnika i učenika*. Doktorska disertacija, Novi Sad: Prirodno-matematički fakultet. <https://nardus.mpn.gov.rs/bitstream/id/68509/Disertacija.pdf>
- Ivanić, I. (2020). *Savremene tehnologije u učenju rumunskog jezika kao stranog*. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Ivanić, I., and L. Spariosu (2020). "Picture of Romania on Social Network: Case Study." U *Digitalne medijske tehnologije i društveno-obrazovne promene* 9, uredili Dejan Pralica i Stefan Janjić, 343–360. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Ivanić, I., L. Spariosu, and D. Sorin Vintila (2018). "E-learning technologies and techniques in teaching the Romanian language as a foreign language: attitudes and assesment." In *InterKult 2017, Selected Papers from the Third International Conference Interculturalism in Education*, Vol. 1, edited by Laura Spariosu, Ivana Ivanić and Violeta Petković, 167–188. Novi Sad: Pedagogical Institute of Vojvodina, University of Novi Sad, Faculty of Philosophy.
- Ivanić, I., L. Spariosu, and D. Sorin Vintila (2019). "Primena novih tehnologija u nastavi rumunskog jezika u Vojvodini." În *FiloRom 2019. Studii de filologie românească. 65 de ani de la înființarea Facultății de Filozofie a Universității din Novi Sad*, coordinatori Ivana Ivanić, Daniel Sorin Vintilă și Laura Spăriosu, 43–64. Novi Sad: Facultatea de Filozofie, Universitatea din Novi Sad.
- Janjić, I. (2017). *Fonetska i morfološka analiza grešaka u učenju rumunskog jezika kao stranog jezika* [Phonetic and morphological error analysis in learning Romanian as a foreign language]. Doktorska disertacija. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- Janjić, I. (2015). "Learn anytime Romanian as a Foreign Language using Online, Mobile and Interactive Android Apps." In *Proceedings of the International Conference Communication, Culture, Creation: New Scientific Paradigms*, Vol. 1, edited by Virginia Popović, Ivana Janjić, Speranța Milancovici, Eugen Gagea, 426–435. Arad & Novi Sad: „Vasile Goldiș” Western University of Arad & Faculty of Philosophy, University of Novi Sad.
- Janjić, I. (2015). "Technology in the Classroom: Teaching Romanian Language, Literature and Culture." In *Studii de Știință și Cultură*, XI (2): 209–215.
- Janjić, I., V. Petković, and T. Grujić (2015). "Key aspects of the use of information and communication technologies for students – future preschool teachers." In *Rethinking education by leveraging the eLearning pillar of the Digital Agenda for Europe, The 11th International Scientific Conference*

- „*eLearning and Software for Education*“, Volume II (173–180). Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Janjić, I., V. Petković, and V. Popović, (2016). “The influence of early use of technological innovation in the learning and development of independence/dependence in children.” In *eLearning Vision 2020, The 12th International Scientific Conference, eLearning and Software for Education*“, Volume II (120–125). Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Janjić, I. and V. Popović (2015). “Effective implementation of eLearning Romanian Language and Literature Classes for University Students in Serbia.” In *Virtual Learning – Virtual Reality, The 10th International Conference on Virtual Learning ICVL 2015*, 447–452. Bucharest: Bucharest University Publishing House.
- Janjić, I. and V. Popović (2015). “Internet Public Library of Romanian language and literature – New world for students.” In *Rethinking education by leveraging the Learning pillar of the Digital Agenda for Europe, The 11th International Scientific Conference „eLearning and Software for Education*“, Volume II, 467–473. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Janjić, I., and M. Puja Badesku (2012). “Online Romanian Communism PhotoCollection.”
- U *Međunarodna naučna konferencija: Digitalizacija kulturne i naučne baštine, univerzitetski repozitorijumi i učenje na daljinu*. Zbornik radova, 313–323. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
- Janjić, I., and H. Maria Sabo (2012). “Some modern teaching methods used in teaching (Romanian) geography.” U *Digitalizacija kulturne i naučne baštine, univerzitetski repozitorijumi i učenje na daljinu*. Zbornik radova, 359–367. Beograd: Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet.
- Janjić, I., and L. Spariosu (2015). “Free Online Education: Online Games for Learning Romanian language.” In *eLearning and Software for Education*, Vol. 2, edited by Ion Roceanu, 180–186. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Janjić, I., and L. Spariosu (2016). “Moodle platform – assistant resource in learning Romanian as a foreign language in Serbia.” In *eLearning and Software for Education*, Vol. 3, edited by Ion Roceanu, 97–101. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.

- Janjić, I., R. Ursulesku-Miličić, and L. Spariosu (2014). “Issues of Learning the Romanian Language as a Foreign Language among Serbian Students.” In *Studii de Știință și Cultură*, X (4): 11–16.
- Janjić, I., R. Ursulesku-Miličić, and L. Spariosu (2013). “Elearning Romanian language in Serbia: website example.” In *eLearning and Software for Education*, Vol. 2, edited by Ion Roceanu, 645–650. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Janjić, I., R. Ursulesku-Miličić, and L. Spariosu (2012). “Facebook as a Medium for Exchanging Information among Students.” In *Leveraging Technology for Learning, The 8th International Scientific Conference „eLearning and Software for Education”*, Volume II, 196–202. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Janjić, I., and R. Ursulesku-Miličić (2014). “Cultural dimensions in learning Romanian as a foreign language: technology in the classroom.” In *Let’s build the future through learning innovation!*, The 10th International Scientific Conference „eLearning and Software for Education”, Volume II, 271–276. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Popović, V., & Janjić, I. (2012). “Features of E-Learning at Universities in Serbia.” In *Leveraging Technology for Learning, The 8th International Scientific Conference „eLearning and Software for Education”*, Volume II, 511–517. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Rajović, R., V. Petković, and I. Ivanić (2018). “Comparative Analysis of the Use of New Technologies and NTC Learning Method: A Case Study.” In *eLearning challenges and new horizons Proceedings of the 14th International Scientific Conference "eLearning and Software for Education"*, Vol. 1, edited by Ion Roceanu, 203–211. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.
- Sabo, H. Maria, and Janjić I. (2012). “Learning (Romanian) geography in the classroom or to distance?” In *Present Environment and Sustainable Development, Volume 6*, 75–79. Iasi: Alexandru Ioan Cuza University of Iasi.
- Spariosu, L., R. Ursulesku-Miličić, and I. Janjić (2013). “Online translation dictionaries: example of the Romanian-Serbian and Serbain-Romanian online translation dictionary.” In *eLearning and Software for Education*,

Vol. 1, edited by Ion Roceanu, 214–219. Bucharest: „Carol I” National Defence University Publishing House.

Kramsch, C. (1998). *Language and Culture*. Oxford: Oxford University Press.

Kramsch, C. (1993). *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.

Momčilović, N. (2013). Interkulturalnost i nastava stranih jezika, U *Od nauke do nastave*, ur. B. Dimitrijević, 523–535. Niš: Filozofski fakultet.

Sapir, E. (1921). *Language: An Introduction to the Study of Speech*. New York: Harcourt, Brace & World Inc.

Sapir, E. (1958). *Culture, Language and Personality*. California: University of California Press.

Tomalin, B. i Stempleski, S. (1993). *Cultural Awareness*. Oxford: Oxford University Press.

Vujović, A. (2007). Kultura u nastavi stranog jezika. *Primenjena lingvistika*, 8: 158–167.

Wittgenstein, L. (1998). *Culture and Value: A Selection from the Posthumous Remains*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.

